

totstandkoming van de Doleantie is mede onder zijn leiding geschied en de organisatie van de daaruit voortgekomen Nederd. Ger. Kerken (dolerende) is vooral aan hem te danken, gelijk hij ook daarna zijn stempel heeft gezet op de inrichting van de Ger. Kerken en haar kerkrechtelijke praktijk'.³²

Laten wij eindigen met een woord van Rutgers zelf, met volledige instemming overgenomen door zijn Kamper collega D.K. Wielenga, docent in het kerkrecht,³³ en door P. Biesterveld en H.H. Kuiper in het opnieuw uitgegeven *Kerkelijk Handboekje*.³⁴

Een woord over de zestiende en het begin van de zeventiende eeuw: 'Toezicht was er, zeer stipt en zeer streng, dat de grondslag van het kerkelijk samenleven, d.i. de belijdenis, werd gehandhaafd.' Ten aanzien van de kerkorde werd een kleine afwijking daarvan wel gedoogd, vooral vanwege de omstandigheden in de verschillende provincies, 'telkens wanneer één van tweeën onvermijdelijk was: óf aan de Overheid iets toegeven, óf alles in de waagschaal stellen'. 'Altijd echter onder ééne voorwaarde, nl. dat de Kerken één bleven in belijdenis en tezamen onderworpen aan Gods Woord. Dat wordt altijd ondersteld; daarop rust de bruikbaarheid van de gansche ordening; en zóó geheel is zij daarop ingericht, dat zij bij een anderen toestand wel niet anders dan ontbindend kan werken. Maar wel verre van een bezwaar te zijn, is dit juist haar voordeel. Zij bevordert die eenigheid, juist doordat zij haar onderstelt en vereischt.'³⁵

Een woord van blijvende betekenis en waarde.

32. *Christelijke Encyclopedie*², 5, 697.

33. 'Het gezag der Dordtsche Kerkenorde', in: *Tijdschrift voor Gereformeerde Theologie*, 8 (1901), 134.

34. Utrecht 1905, XXVII, XXIX.

35. *De Geldigheid van de oude Kerkenordening der Nederlandsche Gereformeerde Kerken*, Amsterdam 1890, 41-44. Opnieuw uitgegeven met inleiding van J. Kamphuis, Amsterdam 1971.